

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "זאתחנך – ט' באב" (ד' עניינים בביאור הפרשה ופרקי "נחשבה")

"אם תאהב את הילדה.... יהיו לך שני ילדים בריאים!"

"בומרנג" (מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א)

ונמצא שזיכה אותנו הקב"ה בב' מצוות עשה שונות, מצות עשה של אמונת היחוד הנלמדת מן הכתוב: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ומצות עשה של קריאת שמע הנלמדת מהכתוב "ודברת בם" וגו'.

וכמה חילוקים יש בין המצוות הללו, דעל מצות קריאת שמע ערב ובקר לא מצינו חיוב למסור את הנפש יותר משאר מצוות, ואילו על מצות יחוד השם אנו מחויבים למסור את הנפש, עיין בספר החינוך מצוה תי"ז שביאר ענין זה והביא כן מהרמב"ן. יתר על כן, מי שאינו קורא קריאת שמע לא נחשב כופר, ולכל היותר הפסיד מצוה, אולם מי שאינו מאמין ביחוד ה' נחשב כופר, כמבואר בחינוך שם. כמו כן, מצות היחוד היא תמידית לא נפסקת, ונוהגת בזכרים ונקבות, ואילו מ"ע של קריאת שמע חיובה בזמן שכיבה וקימה, ובזכרים בלבד, כמ"ש החינוך שם. וע"ע בספר החינוך מצוה ת"כ שביאר בשרשי מצות ק"ש: "שרצה השם לזכות עמו שיקבלו עליהם מלכותו ויחודו בכל יום ולילה כל הימים שהם חיים", וע"ש עוד.

לדברינו נמצא דבכל עת שקוראים קריאת שמע יש לכוון גם לקיים מצות יחוד ה', שהרי עיקר תכלית מצוה זו היא שיבואו לזכור יחוד ה', ועיקר פירוש התבות "ה' אלקינו ה' אחד", היא היא מצות היחוד, ובכל פעם שקורא ק"ש ומכוון ומאמין ביחוד ה' מקיים גם מצות עשה זו. ובאמת בספר אור השנים (לבעל הפרדס) הזכיר כן, וכתב שבקריאת שמע יכוון תחילה לקיים מצות עשה של ק"ש, וכשאומר ה' אחד יכוין לקיים מצות עשה של יחוד השם הנ"ל.

זהו שמצינו בשו"ע או"ח (סימן ע' סעיף א'): "נשים ועבדים פטורים מק"ש מפני שהוא מצות עשה

במצות קריאת שמע ומצות יחוד ד' (מהגאון החו"ב רבי אברהם חנוך שפיגל שליט"א)

א) מנהגינו לומר בכל יום אחר תפילת תחנון את הפיוט הקדמון שומר ישראל וכו'. ויש להתבונן בו, כי תחילה אנו אומרים: "שומר ישראל וכו' האומרים שמע ישראל", ושוב אומרים: "שומר גוי אחד וכו' המיחדים שמך ה' אלקינו ה' אחד", ולכאורה הכפילות בבתים נראית לעין, כי מעלה זו של האומרים שמע ישראל, היא בעצם אמירת ה' אלקינו ה' אחד, ומהו כפל השמירה האמור כאן.

ונראה שהכוונה בזה לשתי מצוות עשה שונות זו מזו, אשר יש בם גם עליו מזו לזו, כפי שנבאר.

מצות עשה של קריאת שמע היא המצוה המבוארת ברמב"ם פ"א מק"ש הל"א, ובסהמ"צ עשה י', וז"ל שם: "היא שציונו לקרוא ק"ש בכל יום ערבית ושחרית, והוא אמרו יתעלה ודברת בם בשבתך בביתך וגו' ובשכרך ובקומך". אמנם בעצם הפסוק "שמע ישראל" וגו' טמונה מצות עשה נוספת, והיא יסוד האמונה, להאמין ביחוד ה', כי מקרא זה אינו סיפור דברים שה' אלקינו ה' אחד, אלא הוא ציווי על אמונת היחוד, וז"ל הרמב"ם בסהמ"צ עשה ב': "שצונו באמונת היחוד, והוא שנאמין כי פועל המציאות וסבתו הראשונה אחד, והוא אמרו יתעלה שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד", וכו'. ובפ"א מיסה"ת הל"ז האריך לבאר מהות מצות היחוד, שהיא להאמין שהוא אחד ואין עוד יחיד כיחודו, וידיעה זו היא מ"ע הנלמדת מן הכתוב: "ה' אלקינו ה' אחד", ע"ש.

יסוד האמונה, ועליה נמסור נפשותינו, וראויים
 אנו לחנינה בעדה. ומלבד שתיבת "המיחדים"
 נוטה לדברינו שהכוונה למצות יחוד ה', גם כפל
 התיבות: "ערב ובקר בכל יום תמיד", יעיד על כך,
 שלכאורה "ערב ובקר" ו"בכל יום תמיד" הן הן
 הדברים, שהרי ה"תמיד" של מצות קריאת שמע
 היא רק כל יום "ערב ובקר", והיה לנו לומר רק
 "ערב ובקר בכל יום". ולדברינו מבואר היטב,
 דהכוונה היא למצות יחוד ה', ומצוה זו היא
 תמידית בכל רגע, ובכל אופן, לכל הפחות, כלל
 ישראל מקיימים אותה כל יום ערב ובקר בשעת
 אמירת קריאת שמע, ולכן תיקנו לומר "ערב ובקר
 בכל יום תמיד", שבזה נכלל הכל.

ונראה להוסיף עוד, דזה הטעם שתקנו לומר
 בסיום ברכת אהבה רבה הקודמת לאמירת
 קריאת שמע: "וקרבתנו לשמך הגדול סלה באמת
 להודות לך וליחדך באהבה", להזכיר לנו שאמנם
 המצוה עתה היא קריאת שמע, אבל בה שזור
 המצוה של "ליחדך באהבה", והקב"ה באהבתו
 אותנו קרבנו לשמו הגדול, ולימד אותנו את יחוד
 שמו בעולמו, כדי שנכיר ונדע כי ה' אחד, ונשכיל
 ליחד בליבנו באהבה את שמו הגדול.

ג) מן האמת, דבספר אור השנים שם, הזכיר עוד
 שני מצוות המתקיימות בשעת קריאת שמע,
 כשאומר "ה' אלקינו": א. מצות עשה לידע שיש
 שם א-לוק, ב. מצות לא תעשה, שלא להעלות
 במחשבה שיש שם א-לוק זולתי ה' יתברך. שתי
 מצות אלה הן הראשונות מעשרת הדברות,
 כמבואר בסהמ"צ עשה א': "היא הצווי אשר ציונו
 בהאמנת האלקות, והוא שנאמין שיש שם עלה
 וסיבה, הוא פועל לכל הנמצאים, והוא אמרו: אנכי
 ה' אלקיך", ובל"ת א': "היא שהזהירנו מהאמין
 בא-ל אחר זולתו, והוא אמרו יתעלה לא יהיה לך
 אלהים אחרים על פני", עכ"ל. ומצוות אלו נתבארו
 באריכות בדברי הרמב"ם פ"א מיסוה"ת הל"א-ו.

ונמצא דבקריאת שמע, באמירת שמע ישראל וגו',
 אנו מקיימים ד' מצוות: א. מצות קריאת שמע, ב.
 מצות לידע שיש שם א-לוק, ג. מצוה לא להעלות
 על הדעת שיש זולתו, ד. מצות יחוד ה', לדעת
 שהוא יחיד.

ולמבואר בדברינו לעיל עולה, דמעלת השבח של
 ישראל היא בעיקר המצוה של יחוד ד', שהרי זה
 מהווה להם שבח מיוחד שיעיל לשומרם, ומחמתו
 יפן אליהם ברחמים, וצריך להתבונן במה עדיפותו

שהזמן גרמא, ונכון הוא ללמד ששיקבלו עליהן עול
 מלכות שמים". ומקור הדברים בב"י שם מספר
 אהל מועד, ולשונו היא: "נראה דעבד ואשה
 חייבים הם בקבלת היחוד, דהיינו פסוק ראשון",
 עכ"ל. והב"ח שם הוכיח מגמ' כן דחייבים הם
 בקבלת יחוד ה', וכך צריך להורות לנשים, (אמנם
 בביאור הגר"א כתב דהוא חומרא, ודלא כאהל
 מועד, ע"ש). ולדברינו מתבאר שאין כאן איזה
 פשרה בעלמא של חיוב לקרוא פסוק ראשון, אלא
 הוא חיוב אחר לגמרי, דבפסוק ראשון של קריאת
 שמע אנו מקיימים גם מצות יחוד ה', ומצוה זו
 מוטלת גם על נשים משום שאין הזמן גרמא.

ב) לאור האמור יאירו באור יקר תיבות הפיוט,
 ואין בו שום כפילות, כי שני הבתים מכוונים לשתי
 מצוות העשה שהזכרנו, הראשון למצות של
 קריאת שמע, כמו שמזכיר בו: "האומרים שמע
 ישראל", והשני למצות היחוד כמו ששיבח בו:
 "המיחדים שמך" וכו'. ואמנם ב' מצוות אלו
 קשורות זו בזו, כי המצוה לקרוא ק"ש היא כדי
 שנזכור מצות יחוד השם, וזהו סדר השבח
 והתפילה, קודם כל מבקש שישמור כלל ישראל
 הקוראים קריאת שמע ומקיימים מצות עשה זו,
 ומתוך כך יבואו לעיקר של מצות היחוד, שמשום
 כך ראויים אנו לשמירה. ושוב מבקש שישמור
 ישראל המקיימים את עיקר מצות יחוד ה' בכל
 רגע, ומוכנים גם למסור נפשם על כך, וזו מעלה
 גדולה יותר, שזה העיקר הנרצה גם מהמצוה
 הראשונה, והיא כל רגע.

ונועם מצוה זו רב למאד, שכן היא עיקר תכלית
 עבודתינו, כמו שהאריך להשריש לנו הרמח"ל
 בספר דעת תבונות, שענין עבודתינו הוא "גילוי
 יחודו יתברך", ומושתתת החובה על הא דכתיב:
 "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא הא-
 לקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד",
 וכיון שהיא תכלית עבודתינו, אין פלא שהיא
 המשמשת לנו זכות שמירה מיוחדת, כיאה ללגיונו
 של מלך המופקד על פרסום כבודו.

אחר הדברים האלה, נראה לבאר, דאותה מעלה
 שאנו מזכירים בקדושת כתר: "ממקומו הוא יפן
 ברחמים ויחון עם המיחדים שמו ערב ובקר בכל
 יום תמיד", אין הכוונה בזה למעלת מצות קריאת
 שמע, כי באמת יש לתמוה מה מעלת מצוה זו על
 שאר מצוות שדוקא מחמתה נבקש שיחון אותנו.
 ולפי האמור י"ל דהכוונה למצות יחוד ה', וטעם
 נשגב יש שיחון אותנו בעדה, כי קיום מצוה זו היא

(ה) **האמנם** שיש לדקדק, אם הגיעה רחב להשגה זו שאין מלבדו בארץ ובשמים, מדוע לא השיגה גם השגה זו של אמונת היחוד, לדעת שהוא יחיד ביחידות כזו שאין עוד יחידות כמוהו.

והענין הוא, כי עם ישראל זכו להגיע להכרה זו במעמד הר סיני, והדברים יתבארו על פי דברי הרמב"ם שם בהל"ח, כשהוסיף לבאר מצוה נכבדה זו, וכתב: "הרי מפורש בתורה ובנביאים שאין הקב"ה גוף וגוייה, שנאמר כי ד' א-לקיכם הוא א-לקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, והגוף לא יהיה בשני מקומות, ונאמר כי לא ראיתם כל תמונה", וכו'. והיינו דבמעמד הר סיני, כשזכו להגיע לדרגת נבואה ולהזדכך כאדם הראשון קודם החטא, הביטו והבינו שאין כל תמונה, והיינו שאינו גוף וגוייה, וממילא אינו נחלק ונפרד מאחר, מה שמכריח שאי אפשר שיהיה אלא אחד, כמבואר שם בהל"ז.

והן אמת כי זהו חוסן אמונת ישראל על פני שאר אמונות שוא ומדוחים, כי אמונת ישראל מושתת על ראיתם במעמד הר סיני, ועינינו ראו ולא זר, כמבואר במכילתא פ' יתרו: "אתם ראיתם כי מן השמים, הפרש בין שאדם רואה בין שאחרים משיחין לו, כשאחרים משיחין לו פעמים לבו חלוק, אבל כאן אתם ראיתם", והיא שעמדה לנו לבל תמוט מלבנו, והיא שרוממה אותנו להכרה הזו של "אין עוד", שהוא יחיד ומיוחד שאין אחדות כמוהו. משא"כ שאר אמונות האומות שלא ראו כלום, אלא אחרים השיחו להם, וממילא יש מקום לחלוק על אמונתם, כי מי העיד להם על אמיתותה, וכך היא הדרך לסתור אחד הוכחתו של השני, כדרך הפילוסופים, ורק מי שכוון אמונתו על מה שראו עיניו אי אפשר להכחישו. (והן הדברים המבוארים ברמב"ם פ"ח מיסוה"ת בענין גדולת נבואתו של משה שלא יפול לנו בה ספק, והיא מעלתו על פני שאר נביאים שאינם יכולים להוסיף ולגרוע על מה שקבלנו מסיני, כי שם עינינו ראו ושמעו, ואפשר שהוא השכר שניתן למשה על אמרו "אין עוד", כמבואר במדרש שנביא להלן, דאמר לו הקב"ה: "אתה העדות עלי ואין עוד, ואף אני מעיד עליך ולא קם נביא עוד בישראל כמשה", והיינו, אותה אמונה בנבואת משה שלא תתחלף לעולם, משום שאין לנו בה ספק כמבואר ברמב"ם זה, וכל זה ממש זה כנגד זה).

מעתה נבין בינה, שאומות העולם אינם יכולים להגיע לעומק ההשגה הזו, כי גם אם יכולים

על שתי המצוות הנוספות הנ"ל, הלא להן משפט הבכורה, ומדוע אין אנו מבקשים: "ויחון עם המאמינים שישנו ואין מעלים על דעתם שיש אחר".

(ד) **והנה** מצוה יקרה ויסודית זו, ענינה הוא כמבואר ברמב"ם בהל"ז שם, להאמין שהוא יחיד ומיוחד ואין עוד יחידות כמוהו, והיינו, שזה שאנו מאמינים שהוא אחד, אין הכוונה רק שאין שני, דאם-כך משמע ששייך שיהיה שני - אלא שבאמת אין עוד אחד, אלא אמונתנו היא שאחדותו היא באופן כזה **שלא שייך כלל בשום אופן** שיהיה עוד אחד כמוהו, וזה מוכרח מכח היותו בלתי בעל תכלית, ללא קצה וגבול, כמבואר היטב בדברי הרמב"ם שם.

ולכאורה זהו הביאור במה שמצינו במדרש רבה (פ' ואתחנן ב, כח) עה"פ "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ד' הוא הא-לקים": "רבנן אמרי, יתרו נתן ממש בעבודת כוכבים, שנא' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל הא-לקים, נעמן הודה במקצת ממנה, שנא' הנה נא ידעתי כי אין א-לקים בכל הארץ כי אם בישראל, רחב שמתהו בשמים ובארץ, שנא' כי ד' א-לקיכם הוא א-לקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, משה שמו אף בחללו של עולם, שנא' כי ד' הוא הא-לקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, מהו אין עוד, אפילו בחללו של עולם", ע"כ. וצ"ב מה חסר במה שאמרה רחב, הרי המליכתו בארץ ובשמים, ומהי התוספת של "חללו של עולם", ואיך זה נכלל ב"אין עוד".

והביאור הוא, כי רחב אמנם האמינה שצורינו הוא בורא העולם, והוא יחיד בארץ ובשמים, אבל לא השכילה לשלול את האפשרות שיהיה עוד אחד, והיינו, שלדבריה אמנם באמת אין אלא א-ל אחד, אבל שייך בעצם שיהיה עוד אחד. אכן משה רבינו באמרו "אין עוד" שלל אפשרות זו, כי אמר, אין עוד יחיד ביחידות כמוהו, ובהיותו בלתי בעל תכלית לא יתכן שיהיה עוד כמוהו, ולכן "אין עוד". וזו היא כוונת חז"ל באמרם שהמליכו בחללו של עולם, וכוונתם, אף בחלל העולם, שהוא מקום שאין בו כלום, והטועה יכול לטעות ששם יש מקום לעוד אחר, אפי' שם "אין עוד", כי לא יתכן עוד אחר מבלעדיו, ו"אין עוד" בשום אופן, גם לא בחלל העולם, והבן היטב, (ולפ"ז אפשר שרמזו בזה ל"חלל" הידוע, ודו"ק, ואכמ"ל).

(ויש להעיר, כי ברמב"ם בהל"ח שם ביאר, דממה שאנו מאמינים שד' הוא הא-לקים בשמים ובארץ, זה מכריח שאינו גוף וגוייה, כי הגוף לא יהיה בב' מקומות, וממילא מוכרח שאין אחר, ע"ש. וא"כ רחב שאמרה שהוא הא-לקים בשמים ובארץ השיגה השגה גבוהה זו, כי גם לפי מה שאמרה לא יתכן שהוא בעל גוף וגוייה. אכן יעויין בילקוט שמעוני יהושע אות י', שאמר לה הקב"ה על מה שאמרה "בשמים ממעל", "את אמרת מה שלא ראית", ואפשר שהכוונה בזה, שאמרה מה שאמרה, אבל לא בידיעה והכרה ברורה, וזה הכוונה "מה שלא ראית", ואין זה דומה לאמונת ישראל הבאה מתוך ראית האמת במראה הנבואה, (ובאמת זה השכר שניתן לה, כמבואר שם שראה יחזקאל מה שלא ראו נביאים אחרים). אמנם א"כ נסתר הביאור שבארנו בתוספת "אין עוד" שהוסיף משה רבינו. וצריך לדחוק שמ"מ אינה דומה אמונה בעלמא לאמונה מתוך ראייה, ולכן גם שאמרה מה שאמרה, לא היה זה כמאמר משה רבינו, ודו"ק היטב, ודוחק.)

(ו) במנחות נג. איתא: "אמרת לה' אדני אתה, טובתי בל עליך (תהלים טז, ב), אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם החזק לי טובה, שהודעתך בעולם". ופירש רש"י: "שהודעתך, שאני מייחד שמך בעולם", עכ"ל. והעיר מו"ר שליט"א, מדוע לא פירש רש"י כפשוטו, שכנסת ישראל מודיעה בעולם שיש לו בורא.

ולדברינו י"ל, דאה"נ יכלו להגיד מעלה זו, אבל רצו לתפוס המעלה הגדולה יותר, דלהודיע שיש בורא לעולם הוא דבר גדול, ואמנם הם מודיעים על כך, וגם יתרו נעמן ורחב הגיעו לכך מכח מה שארע לעם ישראל, אבל עצם ידיעה זו אפשר להשיג גם בלי עם ישראל, כי ההתבוננות בבריאה מביאה לידיעה שיש בורא לעולם, ואין בירה בלי מנהיג ובונה, אבל ידיעת יחוד ה', שהוא אחד ויחיד באחדות שאין כמוהו, זה אי אפשר להשיג אלא על ידי עם ישראל, וכפי שבארנו שהם הגיעו לכך במעמד הר סיני, ולכך תפסו מעלה זו דוקא.

ולכאורה בקשת כנסת ישראל מתאימה להפליא עם המבואר לעיל בביאור בקשתינו בקדושת כתר, דביארנו שכשאנו מבקשים: "ויחון עם המיחדים שמו ערב ובקר בכל יום תמיד", הכוונה למעלת עם ישראל שמיחדים את ה', והרי זו מה שאמרה כאן כנסת ישראל להקב"ה "החזק לי טובה,

להאמין שיש בורא לבירה, כמאמר יתרו ונעמן, ויכולים להאמין גם שאין אחר, כדברי רחב, אבל להאמין ביחוד, שהוא יחיד ביחידות שאין כמוה, לזה רק ישראל יכולים להגיע באמונת אומן, ומשום שעניניהם ראו ולא זר, וזהו יסוד אמונתנו בכך. ומטעם זה רחב לא אמרה "אין עוד", כי לא השיגה אמונה זו, ורק משה רבינו יכל לאומרו, ואחריו כל ישראל. והדברים מפורשים במכילתא (שם) דאיתא: "ר' נתן אומר, אתם ראיתם למה נאמר, לפי שהוא אומר יודוך ד' כל מלכי ארץ וגו' (תהלים קיא), יכול כשם ששמעו (- קול ממעמד הר סיני, כמבואר בזבחים קטו). כך ראו, ת"ל אתם ראיתם, אבל לא ראו אומות העולם", ע"כ. והיינו, דאומות העולם שלא היו במעמד הר סיני, לא השיגו השגה גדולה ונוראה זו של יחוד ה', כי "אתם ראיתם" ולא הם.

מהשתא נתבהרו הדברים היטב, כי מעלת ישראל באמרם "ה' אחד", שהיא עצם אמונת היחוד, נובעת מגודל מעלתם שהשיגו בהר סיני, והשגה זו יחידה ומיוחדת לעם ישראל דוקא, וזהו עיקר שבחם. ומטעם זה לא נפיל תחינה שיפן אלינו ברחמים בגלל אמונתנו שהוא בורא העולם, ובגלל אמונתנו שאין אחר, כי אמונות אלו יכולים גם האומות להגיע אליהם, כמו שהגיעו יתרו נעמן ורחב, ואין לנו יחוד בכך, וכל סגולת מעמדינו היא משום מצות היחוד, שבה גם אנו יחידים, שרק אנו יודעים ומאמינים ומכריזים שד' הוא אחד, ואין אחד כמוהו, ויחידותו יחידות שלא יתכן שיהיה עוד אחד כמוהו.

ובדברינו מתבהרת נקודה עמומה נוספת, כי לכאורה אינו מובן מה נוסף לנו מכך שבמעמד הר סיני זכינו להטהר מזוהמת חטא אדם הראשון, הלא תיכף חזרנו למדרגה שלאחר החטא. ואם אמנם לולא חטאו בעגל היו נשארים בדרגה זו, והעולם היה בא לתיקונו, אבל עתה, וכי לא נשאר לנו שום רושם מכך, הרי זה מעורר תמהון לבב. ולדברינו האור בוקע, כי אמנם זוהמת חטא אדם הראשון שבה לשכון בנו, אבל ודאי וודאי צמחה לנו תועלת נפלאה מאותה דרגה שזכינו בה לשעה, כי מחמתה הגענו להשגה אל-קית נפלאה, שהיא שורש חוסן אמונת אבותינו, והיא שעמדה לנו בכל דורותינו לעמוד בפני סערות עושים, כי עינינו ראו ולא זר, ובזה ידענו שהאמת אתנו.

אשרינו מה טוב חלקינו.

דהשיב באופן זה כדי לבאר דזהו הטעם שעם ישראל זכו שהקב"ה יראה להם יחודו, דהיות ואבותיהם הודיעוהו תחילה מכח עבודתם העצמית, לכך זכו בניהם שהקב"ה בכבודו ובעצמו ילמדם ענין זה, אבל אין זה משמע. או יש לפרש דמה שקאמר: "שהודיעוני תחלה", אין הכוונה שהיו ראשונים בעולם, אלא שהם התחילו בידיעה זו, ולא אני הודעתי להם, ובזה מתבאר יותר תשובת הקב"ה, שאומר לכנסת ישראל, נכון שאתם מודיעים שמי בעולם, אבל איני מחזיק לכם טובה על כך משום שאני הודעתי לכם תחילה על כך, ורק לאבות הק' אני מחזיק טובה על כך משום שהם "הודיעוני תחלה", היינו הם התחילו בכך מעצמם, בלי שאני למדתי אותם על כך, וזה פירוש מחודש, ועדיין צ"ע.)

"הן על כפים חקתיך" (מהגרא"ח שפיגל שליט"א)

"ותאמר ציון עזבני ד', וד' שכחני. התשכח אשר עולה מרחם פרי בטנה, גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך. הן על כפים חקתיך, חומותיך נגדי תמיד", (ישעיה מט, יד-טז).

משמעות הכתובים, כי זה שחקק אותם על כפיו היא תשובה לטענת "וה' שכחני", והיא הוכחה שאכן "אנכי לא אשכחך", וצריך להבין מהי ההוכחה, וכי חקיקה על הכף כוחה עדיף מרחמי אשה על עולה ובן בטנה.

ובברכות לב: "דא"ר אלעזר א"ר אושעיא, מאי דכתיב גם אלה תשכחנה, זה מעשה העגל, ואנכי לא אשכחך, זה מעשה סיני". וגם זה אינו מבואר, מה ההבדל, ומדוע מעשה העגל ישכח ומעמד הר סיני לא. ועוד, דמשמע דההוכחה מ"על כפים חקתיך" באה ליישב על הלב את הטעם מדוע מעמד הר סיני - היינו "ואנכי" - לא ישכח, וצריך להבין איך הלב מתיישב מחקיקה זו על כפים.

ויתכן לבאר, דבנפש החיים (שער ב' סוף פי"ד) ביאר את הכתוב באיוב (טו, לב) על מצב הרשעים: "בלא יומו תמלא, וכפתו לא רעננה", ש"כף" פירושו שורש, ולפי דבריו נמצא שהכתוב בא לומר ששורשו של הרשע אינו רענן אלא עומד לנבול. ולכאורה הדברים מיוסדים על דברי ירמיה הנביא (יז, ה-ו) "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו וגו', ושכן חררים במדבר", ודרשו חז"ל

שהודעתך בעולם", וזה בזכות אמונת היחוד דוקא, כמו שפירש רש"י. ולדברינו י"ל דלכך פירש רש"י כן, דבזאת המעלה מתפארים ישראל, ומיוחדים בה, ומבקשים חנינה עבורה.

אלא דמצידה תברא, דבגמ' שם איתא עוד: "אמר לה (פי', הקב"ה משיב לכנסת ישראל), טובתי בל עליך, איני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני תחלה בעולם, שנאמר לקדושים אשר בארץ ואדירי כל חפצי במ". ומבואר דהקב"ה דוחה בקשה זו, ואומר שאינו מחזיק להם טובה על כך, ואיך אנו מבקשים בקדושת כתר שיחון אותנו בזכות כך.

אכן התשובה היא, דבגמ' שם אומרת כנסת ישראל להקב"ה: "החזק לי טובה", היינו, מבקשת שכר בדין, מגיע לנו שכר בתורת הכרת הטוב, ואילו בקדושת כתר אנו מבקשים בקשה: "ויחון עם", כלומר, מבקשים חנינה. ושורש החילוק מתבאר בתשובת הקב"ה לכנסת ישראל, כי אומר להם איני מחזיק טובה אלא לאבות שהודיעוני תחלה בעולם, ולכאורה צ"ב אמנם יש בזה מעלה שהיו תחלה, אבל אין משום כך חסרון במעלת הבנים שגם הם מודיעים, ואיזו תשובה יש בזה, ומדוע אין מחזיק טובה לעם ישראל שמודיעים אותו בעולם, (וכבר העיר מו"ר שליט"א מעין זה).

והנראה, דעם ישראל אמנם מיוחדים שם ה' בעולם, ומפרסמים אמונת היחוד, אבל הם עצמם הגיעו לאמונה זה מכח מעמד הר סיני כמשנ"ת לעיל, ולא היה זה מכח הבנתם ועבודתם העצמית, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו הראה להם שהוא יחיד ומיוחד ביחוד שאין כמוהו, ואם אמנם גם זו מעלה, ואפשר לבקש בגינה חנינה, שיחון את העם שמיחדים שמו, אבל אי אפשר לבקש בעדה "הכרת הטוב", דלא הגעתם לכך מכח עצמכם, אלא אני הוא שגליתי והודעתי לכם כל זה, והכרת הטוב מגעת למי שעבד והגיע מכוחו ויגיעו, וזאת היא מעלת האבות הק', שהגיעו לאמונה זו בעבודתם העצמית, וכמו שמצינו ביעקב ובניו שקראו קריאת שמע, והיות שהם הגיעו לאמונת היחוד מעצמם, לכן טובתו של הקב"ה מגיעה להם, והדברים מאירים.

(האמנם דלפ"ז מעלת האבות היא בגלל שהגיעו לאמונת היחוד מעצמם, ואילו מתשובת הקב"ה "שהודיעוני תחלה" משמע דמעלתם היא בזה שהם היו הראשונים לאמונה זו. ויש לדחוק,

את נפשי בתפילתי בשרשה, וזהו "נפשי" - היינו אני בתפילתי מקשר את נפשי "בכפי" - כלומר בשרשי "תמיד".

[ובדרך צחות יש לפרש, דאמרו חז"ל שמאכלות אסורות גורמות טמטום הלב ומזה נולד שכחת התורה, ועל כך אמר דוד המע"ה: "נפשי בכפי תמיד", היינו עיני משגיחות תמיד על הכף המכניסה מאכל לפי, ומתוך כך: "ותורתך לא שכחתי". או י"ל יותר, ד"נפשי" דייקא קאמר, דעיקר המאכלים משפיעים על הנפש, שהם נעשים דם, והדם הוא הנפש, והכי קאמר: הנני חש תמיד שנפשי כביכול מונחת בכף המאכל שלי, ולכן אני נזהר ממאכלות אסורות, ומתוך כך ותורתך לא שכחתי.]

והנה קודשא בריך הוא ישראל ואורייתא חד ניהו, ובנפש החיים (שער ד' פ"א) פירש, דהכוונה שכל אחד מישראל שורש נשמתו העליונה מדובק באות אחת מאותיות התורה, שהיא שורש העולמות כולן, וכשאמרו שהתורה קדמה לכל דבר, ואמרו שמחשבתן של ישראל קדמו לכל דבר, אין בזה סתירה, כי הן הן הדברים, כי בשורש הדברים הכל אחד, יעו"ש באריכות.

ובזה מאירה באור יקרות תשובת הקב"ה לכנסת ישראל, וכך משיב: איך תאמרי ציון שאעזבך ואשכחך, כי אמנם אשה יכולה לשכוח עולה ובן בטנה, ואף שרוחה ונפשה מדובקת בהם בעבותות אהבה, אבל בכל אופן הם אינם עצמות גופה ממש, אלא רק יוצאים ממנה, וממילא אף לגודל אהבתה והתקשרותה אליהם יתכן שתשכחם, אבל אני הרי "על כפים חקתיך", פירוש, בשורש העולמות, ובשורשי העולמות מתקשרים ישראל לתורה וקב"ה, וכולהו חד ניהו, וזה לא יתכן שישכח, כי הכל שורש אחד.

וכך מיישב גם את ליבן של ישראל מן החשש שמא יזכר להם עוון העגל וישכח מעמד הר סיני, ואומר להם "גם אלה תשכחנה", היינו חטא העגל, כי עם כל חומרנו ונוראות הפגם שנגרם בו, אבל מכל מקום אינו מגיע עד השורש, וממילא יתכן שישכח, אבל ו"אנכי", היינו מעמד הר סיני - לא אשכחך", ומשום דבמעמד הר סיני כשקיבלו ישראל את התורה נתחברו בשורשן לקודשא בריך הוא ואורייתא, ושוב לא יתכן שישכחו, וזאת היא ההוכחה שאומר לכנסת ישראל: "הן על כפים חקתיך", היינו, התדעי מדוע "אנכי לא אשכחך",

באבות (פ"ג מי"ז): "כל שחכמו מרובה ממעשיו למה הוא דומה לאילן שענפיו מרובים ושרשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו וכו', שנאמר והיה כערער בערבה וגו' ושכן חררים במדבר", שנראה כוונה בזה, דכיון ששוכן חררים, היינו מקום יבש (כפרש"י שם), ממילא אין לשרשיו מהיכן לשתות ולהתחזק, ולכן באה הרוח ועוקרתו, והוא להיפך מהצדיק שעליו נאמר: "ועל יובל ישלח שרשיו", וזהו שאמר עליו אליפז במענהו לאיוב: "וכפתו", היינו שרשו של הרשע, לא רעננה, כי אין לה מהיכן לשתות ולהתחזק. (פירוש זה של בעל נפש החיים הוא מחודש מאד, ורש"י ושאר המפרשים באיוב שם מפרשים שהכוונה לצל ענפי האילן הפרוש כמין כיפה).

ובנפש החיים ביאר בזה דברי חז"ל (תענית ח.): "אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו", והכוונה בזה לפי מה שהאריך לבאר שם, שבעת התפילה צריך אדם לבטל ולהסיר מעליו במחשבתו כל תענוגי הגוף והנאותיו וכל עניניו, עד שימאס הגוף ויקבע במחשבתו כאילו אינו בעל גוף כלל, ונפשו לבדה היא המדברת תפילתה, ובדברו כל תיבה שהיא חלק מנפשו, ידביק בה רצונו לשפוך בה נפשו, להדביקה בשרש העליון של תיבות התפילה העומדים ברומו של עולם, וכל כך תרבה ותתלהט אהבתו יתברך בכח נפשו, עד שיהא חושק ומתאוה באמת שבדברו כעת את אותה התיבה תהא נפשו יוצאת מהגוף לגמרי ותתעלה ותתדבק כביכול בו יתברך, וזאת היא הכוונה "משים נפשו בכפו", כי "כפו" הוא שורשו, וצריך לכוון להעלות נפשו לידבק למעלה בשורשה העליון, עכת"ד.

ובזה נבין את הכתוב באיכה (ג,מא): "נשא לבבינו אל כפים, אל אל בשמים", והפוסקים למדו מזה שצריך לפרוש כפות ידיו בעת התפילה למעלה (ועיין בבאר שבע שתמה מדוע אין אנו נוהגים כך), ולדברי נפש החיים כוונת הכתוב מאירה כך, דהכי קאמר: "נשא לבבינו" בתפילה "אל כפים", היינו לשורש העליון של תיבות התפילה העומדים ברומו של עולם, וזה הרי "אל א-ל בשמים", כפשוטו, דהתפילה תגיע לשורשה - לא-ל שבשמים.

ובתהלים (ק"ט,קט), משתבח מלכנו החסיד: "נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי", ולדברי נפש החיים, ניתן לבאר השבח כך, שהיה דוד המלך ע"ה משתבח בתפילתו, ואומר: הנני מדבק

ישראל בכל מצבם, הן בשלוותם והן ביסוריהם, הן בהיותם על אדמתם והן בגלותם, לעולם מפרסמים יחוד ה' בעולם, ולא שייך שיהיה לזה ניתוק בשום אופן, כי הן "קודשא בריך הוא ישראל ואורייתא חד נינהו".

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

חידושו של ר' עקיבא בענין כל דעביד רחמנא לטב עביד

וְאֶהְבֶּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ... וּבְכָל מְאֹדְךָ (ו, ה)

פירש רש"י: "דבר אחר ובכל מאדך בכל מדה ומדה שמודד לך בין במדה טובה בין במדת פורענות", ומקורו במשנה ברכות פ"ט מ"ה: "דבר אחר בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד".

והנה מבואר בכמה וכמה מקומות שהיתה לו לר' עקיבא שיטה מיוחדת בענין זה, שאפילו חבריו התנאים התפלאו עליה, ונראה את הדברים וננסה בס"ד להבין מעט מה היה חידושו של ר' עקיבא בענין זה:

איתא במכות כ"ד ע"א וע"ב: "וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו הללו כושיים שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה, אמר להן לכך אני מצחק ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה".

ועוד איתא התם: "שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק, אמרו לו מפני מה אתה מצחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה, אמר להן לכך אני מצחק, דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו' בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם,

משום ש"על כפים חקותיך", כי בעת מעמד הר סיני כשאמרתם "אנכי", נחקקו ישראל בשרשן עם אורייתא וקב"ה, ואיך יתכן שישכחו. (ו"חומותיך נגדי תמיד", הכוונה על העוונות שיוצרים מעין חומה ומסך בין ישראל לאביהם שבשמים, וזהו דקאמר, אמנם אינני שוכח אותך, אבל מה שאתם אומרים עזבני ה' מחמת הגלות שאתם עוברים, הרי זה בגלל חומות העוונות המפרידים בינינו, והם נגדי תמיד וחוצצים בינינו. וכעין זה פירש החיד"א בחומת אנך.)

ובתענית ד. איתא: "ועוד שאלה (כנסת ישראל) שלא כהוגן, אמרה לפניו, רבש"ע שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך, א"ל הקב"ה, בתי את שואלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה, אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם, שנאמר, הן על כפים חקותיך", ע"כ.

ולהאמור יש לבאר, דלכך זרועך הם הענפים, והם ביקשו להיות חקוקים בענפים, היינו הלב והזרוע, ולכן אמר להם הקב"ה, דברים אלו פעמים שאינם נראים, כי יתכן שיהיו העוונות כורתים הענף מהשורש, ונמצאתם נאבדים מן העולם, ולכן אני אעשה לך דבר שקבוע לעולם, ומהו: "על כפים חקותיך", היינו הנני חוקק אותם בשורש כל העולמות, ומעתה קודשא בריך הוא ישראל ואורייתא חד נינהו, וממילא תהיי נראית לעולם. (ועיין ברש"י שם שפירש "כפים" הכוונה לדמות אדם שעל כסא הכבוד, וע"ש במהרש"א שהכוונה לצורת יעקב החקוקה בכסא הכבוד, ואפשר שהן הן הדברים, ויל"ע בזה.)

והנה התפילין מונחים על הזרוע ועל הראש, וזהו שאמרה כנסת ישראל: "שימני כחותם על ליבך כחותם על זרועך", רצו לרמוז בזה לתפילין של יד שמונחים על הזרוע בבחינת "כחותם על זרועך", ועיקר טעם הנחתם שם הוא כנגד הלב, לשעבד תאוותיו, כמבואר בשו"ע (סימן כ"ה סעיף ה'), בבחינת "כחותם על ליבך". ואמר הקב"ה את שואלת רק את זה, שהוא פעמים נראה ופעמים לא, כי תלוי במעשה בני האדם, ואם לא יתגברו על תאוות הלב ח"ו, לכאורה יאבד סברם, אבל אני אתן לך דבר שנראה לעולם, שאחוקק אתכם "על כפים", היינו בשורש העולמות, וזהו תפילין שבראש, הבאים להראות יחוד ה' בעולמו ואשר לו הכח והממשלה כמבואר בשו"ע (שם), וזהו שורש בריאת כל העולמות לגלות יחודו (כמבואר בדעת תבונות), ודבר זה הוא לעולם נראה, כי עם

בבית האבל רק הטוב והמיטיב, ואזיל לטעמיה שכל דבר הנראה לנו רע באמת גם הוא טובה גמורה.

ואזיל ר' עקיבא בזה לטעמיה גם בגמרא הידועה והמפורסמת בברכות ס"א ע"א, דאיתא שם: "תנא משמיה דר' עקיבא **לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד**, כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא מטא לההיא מתא בעא אושפיזא לא יהבי ליה אמר כל דעביד רחמנא לטב אזל ובת בדברא והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא אתא זיקא כבייה לשרגא אתא שונרא אכליה לתרנגולא אתא אריה אכליה לחמרא **אמר כל דעביד רחמנא לטב** ביה בליליא אתא גייסא שבייה למתא, אמר להו **לאו אמרי לנו כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה**".

ונראה מכל המקומות הללו שר' עקיבא חידש בענין זה שיטה מיוחדת שלא היתה ידועה עד אז, ויש להבין שהרי ודאי כל התנאים ידעו היטב שהקב"ה טוב ומטיב וכל מעשיו צדק ומשפט, ומהו החידוש הגדול שחידש להם ר' עקיבא בענין זה שניחם אותם מצערם הגדול, ואף רבו התנא הגדול ר' אליעזר התפלא למשמע החידוש הזה, ושאל אותו "זו מנין לך".

ונראה לבאר בס"ד, דהנה הרמב"ם במורה נבוכים ("ח"ג פ"י) ביאר בארוכה שהבורא יתברך כל פעולותיו הם רק טוב גמור, ולכן ביאר שכל הדברים הרעים שבעולם אינם "פעולות" של הקב"ה אלא "העדרים", כמו אחד שכיבה את האור ונעשה חושך, שלא הוא עשה את החושך, אלא הוא סילק את האור וממילא נשאר חושך, וכן הדבר בכל הרעות שבעולם, שהקב"ה לא יוצר את הרע, אלא רק מסלק את הטובה וממילא נשאר רע, כגון אם אדם חולה הקב"ה לא בורא בו את המחלה אלא רק מסלק ממנו בריאות וממילא נשאר חולה, ואם אדם מת הקב"ה לא יצר בו את המות אלא רק הסיר ממנו את החיים, וכל בכל כיוצא בזה, זו היא שיטת הרמב"ם.

אולם שיטת המקובלים המבוארת בספרי רבינו הרמח"ל ובעוד ספרים אינה כן, ולשיטתם כל דבר רע הוא רע רק "לכאורה", אך לאמיתו של דבר כל מה שיש בעולם הוא טוב גמור, ורק לפי מראה עינינו נראה שיש גם דברים רעים, וכמ"ש "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", ואמרו חז"ל "והנה טוב מאד זה מלאך המות", "והנה טוב מאד זו מידת פורענות", ולעתיד לבא כולם יראו בבירור איך דוקא הצרות הגדולות ביותר היו

עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו".

ובמדרש תהילים פרק ט"ו איתא: "וכשהיה ר"ג קורא המקרא הזה **היה בוכה** אמר מי יוכל לעשות כל אלה, וכשהיה ר' עקיבא קורא בפסוקים הללו ואחרים שביחזקאל אל ההרים לא אכל היה **משחק**, אמר לו ר"ג מפני מה אתה משחק ואני בוכה אמר לו... כשם שאלה שכתוב בשרצים כאילו נוגע בכולן כך עושה אלה לא ימוט לעולם אם עשה אחד מהן כאילו קיים את כולן, אמר לו ר"ג נחמתני עקיבא נחמתני".

ובסנהדרין ק"א ע"א איתא: "כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו... **התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק**, אמרו לו למה אתה משחק, אמר להן וכי מפני מה אתם בוכים, אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה, אמר להן לכך אני משחק כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מביאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו, ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח, אמר לו עקיבא כלום חיסרתי מן התורה כולה, אמר לו לימדתנו רבינו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

מבואר מכל זה שעד שבא ר"ע לא סברו התנאים שנכון לשמוח על מקרים רעים, עד שבא ר' עקיבא וחידש להם ענין זה.

וכן מבואר להדיא מהא דאיתא בסנהדרין שם: "ת"ר כשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא... **נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין**, אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין, אמר לו **עקיבא זו מנין לך, אמר מקרא אני דורש**..."

הרי להדיא שענין זה דחביבין יסורין היה חידוש גדול בעיני ר' אליעזר, והתפלא על ר' עקיבא ואמר לו "זו מנין לך".

ובסוף מסכת שמחות תניא: "המברך בבית האבל אינו מברך רביעית דברי רבי יוסי הגלילי, **ורבי עקיבא אומר הטוב והמיטיב, וחכמים אומרים ברוך דיין האמת**", ואמנם בגמרא ברכות מ"ו ע"ב יש גירסא מאחרת בענין זה, עכ"פ לפי גירסת המסכת שמחות נמצא שלדעת ר' עקיבא מברך

רבו חידש ואמר דגם הדברים הרעים הם באמת טוב נסתר, ולכן פירש את המילים "זה לעומת זה עשה ה'" גם על דברים רעים כמו רשעים וגיהנם, כי באמת הכל פעולת ה' יתברך.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

ועשית הישר והטוב – בר מצרא

א. כתוב בפסוק (דברים ו, יח) "וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְיָ לְמַעַן יֵיטֵב לְךָ וּבָאתָ וַיְרִשֶׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם". רש"י פירש: "הישר והטוב - זו פשרה, לפנים משורת הדין". כלומר שבפסוק זה נצטוונו לנהוג לפנים משורת הדין.

וברמב"ן על אתר התבארו הדברים בהרחבה: "ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין. והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חוקותיו ועדותיו אשר צווק, ועתה יאמר גם באשר לא צווק תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר.

וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותיקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט, טז), לא תקום ולא תטור (שם, יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם, טז), לא תקלל חרש (שם, יד), מפני שיבה תקום (שם, לב), וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח, א), ואפילו מה שאמרו (יומא פו, א) פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר".

באמת הטובות הגדולות ביותר, ולפי זה גם הדברים הנראים רעים יכולים להיות פעולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו, (וכבר הרמב"ם במו"נ הביא את שיטת "המדברים" שסברו שאין בעולם שום העדר אלא הכל הוא פעולת ה', והצפנת פענח כתב שמחלוקת הרמב"ם והמדברים היא מחלוקת תנאים ואמוראים בכמה מקומות, וההלכה כשיטת "המדברים").

ולפי זה נראה דזה היה חידושו הגדול של ר' עקיבא, שחבריו של ר' עקיבא סברו בתחילה שהדברים הרעים הם רעים לגמרי, אף שודאי הקב"ה טוב ומיטיב ובודאי גם הרע הזה בא עבור תכלית טובה, מכל מקום הדבר עצמו הוא רע ומר, אך ר' עקיבא בא וחידש שגם הדברים הנראים רעים לגמרי הם טובה גמורה, אלא שכעת איננו מסוגלים להבחין בכך.

ויתכן שר' עקיבא למד שיטה זו מהתנא נחום איש גמזו, שהיה רגיל לומר על כל דבר שאירע לו "גם זו לטובה" (ילקוט שמעוני ישעיהו תמ"ח), וכמבואר בכמה מקומות (חגיגה יב. ועוד) שר' עקיבא היה תלמידו של נחום איש גמזו.

ולפ"ז זכיתי להבין היטב בס"ד את הויכוח התמוה שהיה לאלישע בן אבויה ("אחר") עם ר' מאיר, דאיתא בחגיגה ט"ו ע"א: "שאל אחר את רבי מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה אמר ליה מאי דכתיב גם את זה לעומת זה עשה האלקים, אמר לו כל מה שברא הקב"ה ברא כנגדו, ברא הרים ברא גבעות ברא ימים ברא נהרות, אמר לו רבי עקיבא רבך לא אמר כך אלא ברא צדיקים ברא רשעים ברא גן עדן ברא גיהנם", ולפום ריהטא אינו מובן כלל, דלכאורה שני הפירושים אמת שאת הכל הקב"ה ברא, ומאי נפק"מ אם לפרש כך או כך.

אמנם לפי האמור הענין מובן ומבואר היטב, דהנה הרמב"ם במו"נ שם הביא ראייה לשיטתו מלשון הפסוק בישעיה "יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע", הרי שעל החושך והרע לא אמר "יוצר" או "עושה", אלא "בורא" שהוא לשון שייך גם על העדר, כמו שביאר הרמב"ם שם.

ולפי זה נראה שבתחילה סבר ר' מאיר כשיטת הרמב"ם, ולכן לא רצה לפרש את הפסוק "זה לעומת זה עשה ה'" על הרשעים והגיהנם, כיון שהם דברים רעים ולא שייך עליהם הלשון "עשה ה'", ולכן פירש את הפסוק על הרים וגבעות וימים ונהרות, שהם דברים המקבילים זה לעומת זה, ושניהם טובים לבריות, ואמר לו אחר שר' עקיבא

וכתב האמרי יושר שמדברי הרמב"ן נראה לו להוכיח כשיטת הרא"ש: "דכיון דנצטוו ישראל על זה בכניסתן לארץ ואז הרי לא הוי משכחת כלל שתימכר שדה לחלוטין, דהרי חוזר ביובל, וא"כ לא הוי רק קנין פירות ולא קנין הגוף והר"ל כשכירות. ואי דמשכחת לה כשמכר בית בבתי ערי חומה דאם לא גאלה עד שנה הא אינה חוזרת ביובל, זה אינו דהרי אסור למכור כי אם לצורך מזונותיו כמו שכתוב ברמב"ם (פרק יא מהלכות שמיטה ויובל) ומבואר בשולחן ערוך (סעיף סג) דבמוכר לצורך מזונותיו ליכא דין מצרנות".

במילים אחרות, רבי מאיר אריק מקשה שהרי עם ישראל נצטוו בזה קודם כניסתם לארץ, ואז לא היה אפשרות קניה של קנין הגוף, כיון שהשדות היו חוזרות ביובל, ונמצא אם כן שדין בר מצרא שנאמר בתורה שייך אף בשכירות, וכדעת הרא"ש.

ויש לתמוה הרבה על דבריו. ראשית, בגמרא בגיטין (מח, א) מבואר שביובל ראשון [כלומר, בפעם הראשונה שנהגו ישראל יובל] היה ללוקח קנין הגוף, כיון שכך היתה דעתם של המוכר והקונה. ועוד תמה ההרי בשמים, שהרי מבואר בגמרא (ב"מ עט, א) שמוכר שדה לששים שנה אין השדה חוזרת ביובל, ואם כן אפשר לומר שדברי התורה נאמרו במי שמוכר שדה לששים שנה.

ועוד קשה שהרי אף למאן דאמר קנין פירות לאו כקנין הגוף, אין זה דומה לשכירות ממש, וכמו שמבואר ברמב"ם (מכירה כג, ה) "המוכר גוף הקרקע לזמן קצוב הרי זה מכירה, ומשתמש הלוקח בגוף כחפצו ואוכל הפירות כל זמן המכירה ובסוף תחזור לבעליה". וממשיך הרמב"ם

מבואר מדברי הרמב"ן שציווי זה של עשיית הטוב והישר הינו ציווי כללי, המורה להתנהג בדרך של תום וישרות.

חז"ל למדו מפסוק זה מספר דינים: בגמרא (ב"מ לה, א) למדו חז"ל מפסוק זה ששומא חוזרת לעולם. כלומר, כאשר גבו מאדם שדה בחובו, יכול הלווה בעל השדה [או יורשיו – רמב"ם (מלוה כב, טז)] לשלם את דמי השדה ולחזור ולקחתה מהמלווה. טעם דין זה הוא משום שבכך מתקיימים גם הטוב וגם הישר. המלווה קיבל את חובו, והלווה קיבל את שדהו שחביבה בעיניו יותר משוויה.

הדין השני שלמדו מכך חז"ל הוא דין "בר מצרא", כלומר אדם המעמיד את שדהו למכירה, לשכנו יש זכות קדימה ברכישת השדה, עקב כך שעבורו תוספת השדה שווה יותר, ובכך מתקיים גם הטוב וגם הישר.

ב. בשו"ת הרי בשמים (חלק ב סימן קט) הביא את דבריו של רבי מאיר אריק [המפורסם על שם ספר תשובותיו אמרי יושר, והגהות טל תורה] שדייק מדברי הרמב"ן הללו, שדין בר מצרא הוא דין דאורייתא, שהרי מבואר מדברי הרמב"ן שהתורה מצווה אותנו להתנהג בדרך של עשיית טוב וישר, ונמצא שזהו דין דאורייתא.

על פי יסוד זה רצה רבי מאיר אריק לבאר את מחלוקת הרמב"ם והרא"ש שהובאה בשולחן ערוך (חושן משפט קעה, ס) האם גם בשכירות יש דין בר מצרא או לא. כלומר האם אדם השוכר שדה או בית מחברו יכול לדרוש זכות קדימה בשדה הסמוכה. דעת הרמב"ם שדין בר מצרא לא נאמר בשכירות, ואילו לפי הרא"ש אף בשכירות נאמר דין בר מצרא.

נאמר שזהו דין דאורייתא, מפני מה נחשב הלוקח מוחזק.

ואמנם כלפי הוכחה זו יש לדון הרבה, ויעויין בתומים (קג, י), ובקצות החושן (שם, ו), ובשו"ת שואל ומשיב (קמא, חלק ב, קב).

ד. וסתימת הפוסקים שדין בר מצרא הוא דין דרבנן. ובשו"ת חתם סופר (חלק ה, סימן יא) דן אודות מקרה עגום של אדם שירד מנכסיו, והיה חייב כסף לנושים רבים; בין אותם נושים היה גם חתנו שהיתה לו זכות קדימה בגביית החוב לפי שהוא היה המלווה הראשון. החתן כמובן לא רצה לעקל את בית חמיו, והסכים לחמיו לגור בביתו, אלא שאז רצה אחד מבעלי החובות שהיה בר מצרא להוציא את הלווה מביתו.

החתם סופר דחה את טענותיו וכתב: "הנה ידוע דדינא דבר מצרא איננו דין תורה מפורש, אלא חז"ל הכניסוהו בכלל מקרא שכתוב: ועשית הישר והטוב. ומובן מזה, שנצטוו חז"ל להדריך עם ה' על הישר והטוב, לפי ראות עיני חכמתם. אפילו איננו דין תורה, מ"מ כופין לעשות לפנים משורת הדין וכו'. והנה מובן מזה, שצריך שיהיה דינא דבר מצרא טוב וישר. ואם אמנם יהיה רע ועקוב, ההיפוך מטוב וישר, פשיטא שכופים לסלק יד המצרן. והנה בנידון שלפנינו, יש לו לבעל הקרקע ולחתנו, עשר ידות בבית זה וכו'."

ומסיים החתם סופר: "אחר כל זה הדברים, והאמת האלה. נראה לי: כל מי שיש לו דעת אנושי, יבין וישכיל, כי מי שאינו נותן מקום לאלו הנאמרים למעלה. והרי אכזר כעורב להוציא איש מביתו ונחלתו. הרי הוא ארור משיג גבול רעהו, ומשיג גבול עולם. יקבוהו לאום, וישיגהו מחיתת רזון. וזה לא יכחיש שום בר דעת. ולהיות ישראל קדושים הם, ובני תרבות. אנשים צדיקים, ואנשי

(שם, ח) "ומה הפרש יש בין הקונה שדה זו לפירותיה ובין השוכר שדה מחברו, שהקונה שדה לפירותיה יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה או להובירה, והשוכר אינן כן כמו שיתבאר בענין שכירות, ואין השוכר רשאי להשכיר אבל הקונה מקנה לאחרים כל מה שקנה". כלומר, בקונה שדה לזמן קצוב יש לו בעלות בשדה, אמנם בעלות זמנית, ואילו שוכר שדה אין לו כלל בעלות. ואם כן אפשר לומר שבשדות הנקנות ללוקח וחוזרות ביוכל יש דין בר מצרא ואילו בשדות מושכרות אין דין בר מצרא.

ג. והנה ההרי בשמים נקט שיש נפקא מינה נוספת האם דין בר מצרא הוא מן התורה או מדרבנן, והוא במקרה שיש ספק בדין בר מצרא, האם יכול להוציא הבר מצרא מהלוקח או לא. שאם נאמר שזהו רק תקנת חכמים, אבל מעיקר הדין קנה הלוקח, נחשב הבר מצרא כמוציא מחזקת הלוקח.

על פי יסוד זה הוכיח ההרי בשמים שדין בר מצרא הוא רק מדרבנן, שהרי בשולחן ערוך (סימן קעה סעיפים מד – מה) נפסק שמספק אין יכול הבר מצרא להוציא מהלוקח. וזה לשון השולחן ערוך: "טען הלוקח ואמר: מפני המס וכיוצא בו מכר לי המוכר [=ועל כן אין דין בר מצרא], ובעל המצר אומר: שקר אתה טוען כדי לבטל זכותי, על בעל המצר להביא ראיה, ואם לא הביא ראיה ישבע הלוקח היסת. אפילו היה בדבר ספק, אין הלוקח מסתלק אלא בראיה ברורה שמביא בעל המצר. לפיכך אם טען הלוקח ואמר: גזלן אתה לשדה זו, אריס אתה לשדה זו, או: שוכר או ממשכן, צריך בעל המצר להביא ראיה שהוא בעל המצר ושקרקע זו בחזקתו, וכן כל כיוצא בזה". והוסיף הרמ"א "וכן במקום שהפוסקים חולקין, אין מוציאין מיד הלוקח, הואיל ומוחזק". ואם

ויש לדון, האם כל דברי החתם סופר הללו נאמרו רק אם ננקוט שדין בר מצרא הוא מתקנת חכמים, שהרי לכאורה אף אם נטען שזהו דין דאורייתא, ברור הדבר שהדין צריך להיות טוב וישר, ואם כן במקרה שאין זה טוב וישר, כבנידון דידן, לא נאמר דין זה.

חסד. ע"כ אין ספק, אם יקראהו לפני המצרן הזה את חומר הענין. ויודיעוהו עונשו של דבר, ישמע ויסבול. ויסור למשמע דין תורה, ויתברך ממצבי גבול אלמנה. ויזכה לראות שכינה, ויזכה לנחלה בלי מצרים בציון ברנה".

”נחשבה” – הגאון רבי יחיאל הלוי נוביק שליט”א

בס”ד נחשבה ואתחנן נחמו תש”פ

על מה אבדה הארץ? – ויאמר השם על עזבם את תורת

החסיד יעבין בספרו אור החיים, אחרי שעבר את גירוש ספרד ופורטוגל, הקשה לשאול בספרו, על מה אבדה הארץ? וכתב שכמו שאחרי החורבן שאלו לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוהו, עד שפירשה הקדוש ברוך הוא בעצמו, כך גם אחרי גירוש ספרד ופורטוגל, צריך לשאול ולדעת, על מה אבדה הארץ. וכתב שם שהתשובה היא על עזבם את תורת... כלומר מפני שאנשים לא עמלו בתורה ובקיום מצוותיה מספיק, על כן הגיעה הרעה הזאת.

והנה אף אנו עוברים היום תקופה קשה שעדיין לא הסתיימה, וזקוקים לרחמי שמים מרובים, כדי לשרוד, בזמן שהדברים שהיו עד לא מכבר כל כך פשוטים, הפכו לבלתי אפשריים ממש, תפלות בבתי כנסת מלאים ברוב עם, הרי הן בגדר סכנה לכל המשתתף בהם, וכן שיעורים של רבותינו שעוד נשארו לפליטה, בצוק העתים לא יתכן לקיימם כתיקנם. וחלק גדול ממה שעשינו קודם לכן, הריחו בגדר משימה בלתי אפשרית.

ונשאלת השאלה על מה אבדה הארץ ניצתה כמדבר מבלי יושב. וכפי הנראה התשובה תהיה אותה תשובה, ויאמר השם על עזבם את תורת. כי מי חשד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא.

אמנם בשונה ממה שהיה בזמן שחרב הבית, ובזמן גירוש ספרד, ששם הרי מה שהיה נחרב לבלי שוב, כי בית המקדש חרב ועם ישראל יצא כבר לגלות, וכן בגירוש ספרד כבר גלו אחינו שמספרד, ואילו עכשיו בגזירה של דורינו, דומה שהקדוש ברוך הוא ממתין לנו לראות אם נשוב יחזירינו אליו. וכאן השאלה חזקה בהרבה, על מה אבדה הארץ ובמה תשוב אלינו בקרוב.

ויאמר השם על עזבם את תורת. שלא בירכו בתורה תחילה שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך.

ולא רחוק לחשוב שאם אך נעשה תיקון ותשובת המשקל על הטא שחטאנו בפריקת עול בעזיבת עמל התורה, ותהיה התורה חשובה אצלנו כאשר היא, הקדוש ברוך ישוב ירחמינו במהרה בימינו. וכאשר לקינו בכפלים נתנחם בכפלים, ותחזנה עינינו בשוב השם לציון וירושלים.

בס”ד נחשבה ואתחנן תשע”ט

וְשִׁנְנָתָם לְבָנֶיהָ. וברש”י – לבניך אלו התלמידים מצינו בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים שנאמר בנים אתם לה' אלוקיכם.

הנה ההבדל בין אב לרב וכין בן לתלמיד – לולא מה שמצינו בכל מקום שהתלמידים קרויין בנים – שהאב מעניק לבנו חלק ממהותו, שהרי ברא כרעא דאבוה, כידוע, ואילו הרב לכאורה, אינו אלא מלמדיהו חכמה, אבל התלמיד נשאר באישיותו מה שהיה טרם היותו תלמיד לרבו. וזה בעצם מה שבא חז"ל לאפוקי, ולומר שהתלמידים קרויין בנים, והיינו שהתלמיד מקבל מרבו משהו באישיות, והופך למעין של רבו. וזהו חידוש גדול ונפלא בהיחס של רב ותלמיד.

אמנם כל כהאי גוונא צריך ביאור וכירור איה מקום כבודו, של יחס זה שבין תלמיד לרבו, ומדוע ולמה צריך הרב להעניק לתלמידו חלק ממנו שיהפוך לאישיות אחרת, ומעין של רבו.

ונראה על פי מה שאמרו בסנהדרין דף ל"ה ע"א בהא דאיתא שם דדיני נפשות אין דנין בערב שבת, משום דבעו למיעבד הלנת דין, ולגמור בשבתא וליקטליה בשבתא אין רציחה דוחה את שבת, ולדונו בערב שבת ולגמור דינו ביום ראשון, מינשו טעמייהו, כלומר ישכחו טעם הדין, ואף על גב דשני סופרי הדיינין עומדים לפניהם וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין, נהי דבפומא כתבין ליבא דאינשי אינשי הלכך לא אפשר. ע"כ דברי הגמ'. וברש"י שם כתב, ליבא דאינשי אינשי, ליבא דאינשי לא כתבי, ואף על גב שזכור לו ליסוד הטעם נשכח מלבו ושובו למעמו, ואין יכול ליישבו לתת טעם הגון כבראשונה. ע"כ לשונו. ומבואר מדבריו יסוד גדול, דיש ישוב של טעם, שהוא נחוץ להבין את טעם הדין, אמנם אי אפשר לכותבו, ומלבד זאת הוא נשכח מן הלב, ואין יכול ליישבו לתת טעם הגון כבראשונה.

והנה לפי זה תתעורר שאלה גדולה על היחס שבין התלמיד לרבו. כיצד מלמדין לתלמיד את מה שהרב בעצמו הולך לשכוח, ודיו לתלמיד שיהיה כמו רבו, והרב עצמו שוכח, ומה יתן ומה יוסיף מה שמלמד הרב לתלמיד.

ונראה שאין הכי נמי דהתלמיד אינו זוכר יותר טוב מן הרב, אלא שהרב משית לו חכמתו בקרבו ונמצא התלמיד מחדש מצד עצמו סברת הרב, וכך יכול לישב ולתת טעם הגון כבראשונה. ודו"ק.

וממוצא הדברים נלמד שאכן התלמיד מוכרחים להקרא בנים, כדי לקבל משהו באישיות שלהם, וכמו שהאב מעניק לבנו חלקים מהאישיות שלו, כך הרב לתלמיד. ורק על ידי הענקה זו יכול התלמיד להבין מעצמו, ולכן התלמידים קרויין.

ועי' רש"י אבות פ"א מ"ו על עשה לך רב וקנה לך חבר, שפירש על קנה לך חבר, אמרי לה ספרים. עי' שם. ולכאורה למה לא פירש גם על עשה לך רב, אמרי לה ספרים. ולדברינו הוא כמין חומר, שרב נקרא מי שמעניק משהו להתלמיד והופך אותו לאישיות של מעין רבו, וזה לא נהיה על ידי ספרים, שהרי ליבא דאינשי לא כתבין. והבן.

והנה לפי דברינו תתעורר קושיא אלימתא, שהרי כמו שהרב מלמד לתלמידו להיות מחדש מעין דחידושי רבו, כמו כן הרב בעצמו יכול לחדש כן, ומדוע אם כן אי אפשר לדון ביום השישי מחשש דליבא דאינשי אינשי, הלא אחר שנשתכח שוב יוכל בעל החידוש לחדש חידוש אחר כמותו, וצריך עיון לכאורה.

אולם כד מעיינינן שפיר יתבארו הדברים כמין חומר, דבאמת צריך להבין מדוע ולמה צריך להלין דיני נפשות למחר, ואין גומרין הדין בההוא יומא. ונראה דיסוד הדין הוא מפני שמצודת הטעות פרוסה על כל החיים, והרי אם חם ושלום טעו הדיינין, לא יהיה אפשר להשיב את הנעשה, על כן צריך להלין הדין, ולגלות אם הדין אמת או לא, ומעתה הרי פשוט שצריך שאותו טעם יהיה לפני הדיינין לבדוק אם יש בו טעות חם ושלום או לא, ולפי זה בודאי שלא יועיל מה שהדיינין יחדשו טעם נוסף ביום ראשון שאחר שבת, דאם כן יצטרכו להלין הדין דהטעם הנוסף מיום ראשון ליום שני, ולא הועיל מה שדנוהו ביום השישי. ופשוט.

הברל הגדול בין מנוחה ובטלה.

מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל נוהג היה מדי פעם לפני בין הזמנים להכין את הבחורים לקראת הימים הללו באומרו,

מנוחה לא צריכה להיות ולא יכולה להיות, בצורה של בטלה, כי כאשר האדם נח אינו מתבטל וכאשר הוא מתבטל אינו נח.

אמנם מה בין זה לזה, מה בין מנוחה לבטלה. מנוחה היא משהו שמתכננים לצורך מסוים, ובטלה זה משהו שעושים

מתוך הרגשה) מדומה (שאינ צורך. ובעצם, המושג בטלה, הוא ענין של פריקת עול, מה שאין כן מנוחה. מנוחה

מתכננים, ושם ינחו יגיעי כח, ולאחר מנוחה אדם מרגיש נינוח, וכמי שהשיג מטרה מסוימת, ולאחריה מרגישים רצון

מחודש ללמוד, ומצברים מלאים, וחילופיהן בבטלן...

ולכשתימצי, כבר גילה זאת שלמה המלך ע"ה בחכמתו. החכם עיניו בראשו, והכסיל בחושך הולך. החכם מתכנן והכסיל

לא. ומשל למה הדבר דומה, לשני בני אדם שיצאו לטייל, האחד הצטייד והאחד לא הצטייד, שאין צריך לנחש הרבה

כדי לדעת מי מהם הגיע ליעדו...

מצוה גוררת מצוה, ילכו מחיל אל חיל, זה גם מתקיים במעבר שבין זמן קיץ לימי בין הזמנים דאב, ובין לבין אלול

הבעל"ט.

ואם כה נעשה, ואמרו כל הגוים, רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ...

אם תאהב את הילדה.... יהיו לך שני ילדים בריאים!

קובי (שם בדוי) יהודי מסורתי שחי באשדוד ורוב עיסוקו היה עם הציבור החרדי. הייתה לו חנות שנתנה שירותי מזון לא הרחק מהישוב החרדי, כדי למשוך את קהל הלקוחות החרדיים נטל את הכשר מהודר מאת הגאון האדיר רבי פנחס שרייבר (זצוק"ל) רבה של הקהילה החרדית אשדוד. הגינותו הרבה ומאור פניו הביאו, כי רבים מבני הקהילה החרדית נמנו על קהל לקוחותיו.

כה טרוד היה בעסקיו הרחבים, עד שלא מצא לעצמו זמן להקים בית בישראל. וכשהיו ידידיו ואף לקוחותיו מנסים לשכנעו שהגיע הזמן לבנות בית, היה מעלה חיוך רחב ואומר: מה אתם לחוצים כל כך? אני עדיין אדם צעיר מאד, כל החיים עומדים לפני, למה לי כבר עתה להיכנס לעול של מחויבות? ולאילו שהיו מנסים לדבר על לבו, כי לא טוב היות האדם לבדו, גלגל הזמן נוסע קדימה, וחבל להשאר פלג גוף. היה מרצין פניו תוך שפולט אנחה: מה אתם כל כך מוטרדים ממני? עוד תראו אותי מקים בית בישראל עם בת זוג הגונה.

לאחר שנות רווקות רבות, כשגילו התקדם ועבר את הארבעים החליט שהגיע אכן הזמן להקים את ביתו בישראל. משמים זימנו לו למצוא אשה הגונה שהייתה מעט צעירה ממנו. כשנודעה הבשורה ברבים, כי קובי החליט להקים בית, שמחו בני הקהילה מאד. הוא התחבב על הציבור החרדי שידע כי הוא אדם הגון שמקפיד לתת כשרות מהודרת, שירות מעולה ובמחירים סבירים, ותמיד החיוך על פניו ויודע הוא להיות סבלן אף לטרדנים, ועתה שמחתו היא שמחתם.

כשנפקד לאחר תקופת זמן לא היה קץ לשמחתו, ב"ה יש לו המשך. ברם השמחה הגדולה לא החזיקה מעמד זמן רב, כשהאחות באה לבשר כי התינוקת שנולדה היא בעלת תסמונת. קובי שתמיד שפע שמחת חיים ועליצות, הפך באחת לשבר כלי, הוא לא פסק מלמרר בבכי על מר גורלו, כל עתידו התרסק מול עיניו.

מגיע הרגע שהיולדת צריכה להשתחרר מבית החולים, יושבים להם בני הזוג ומתחבטים בשאלה הקשה: מה עושים עם התינוקת. האם ייקחו אותה לבית ויגדלו אותה, או שימסרו אותה לאימוץ. לאחר דיונים קשים החליטו בני הזוג, כי המטלה הזאת קשה מידי עבורם. ובלב כואב החליטו לוותר על הזכות הגדולה לגדל את הילדה.

אחד מבני הקהילה החרדית שהיה קרוב מאד לקובי החליט להיכנס לעובי הקורה, הוא דיבר על לבו וניסה לסבר את אוזנו עד כמה החלטה זאת אינה יהודית. זו לא תלות אלא זכות לגדל נשמה מיוחדת זאת שירדה לעולם כדי לעשות תיקון מסוים. אתה זה שנבחרת להיות השומר על הפיקדון המיוחד הזה, ניסה להגדיל את ערך הניסיון בעיניו. אבל קובי שגדל כאדם חילוני ראה בזה עונש ויסורים מרים. הוא פרץ בבכי רב כשניסה להבהיר לו כי חלילה אינו אכזר, אבל קשה לו ולרעייתו להתמודד עם המשימה הזאת.

"אני מבין אותך מאד, אמר לו הידיד, אבל יש לי עצה טובה בשבילך.

אתה הרי מכיר את הרב שרייבר רב הקהילה, נוהג אתה לקחת ממנו את ההכשר, דע לך כי הוא אינו סתם איזה רב, אלא צדיק גדול מאד ואיש תבונות שידע לייעץ ויש לו את הכוח לברך. למה שלא תיכנס אליו ותזכיר את עצמך, אתה תראה שעוד תצא ממנו מעודד ותקבל ממנו ברכה".

לאחר מסע שכנועים הסכים קובי להיכנס עמו אל הרב. בטרם נכנסו לבית הרב אמר האברך לקובי: אני מבקש ממך בכל לשון של בקשה, אל תיכנס אל הרב בלי לקבל על עצמך כי תשמע בקולו לכל אשר יאמר לך. כוח הברכה יכול לחול רק אם מקבלים כפיפות והכנעה.

קובי קבל על עצמו בלב כבד מאד, לשמוע לכל אשר יאמר הרב.

הם נכנסים לחדר ורואים את הרב יושב רכון כדרכו על גבי הגמרא הגדולה, כשקולו מתנגן, כולו שקוע בתוך הסוגיא. הם נעמדו מולו בחרדת קודש מצפים לרגע שיבחין בהם. הרב מרים את עיניו המאירות שמלטפות ונוסכות רוגע מתוך הגמרא הקדושה, הוא רומז לקובי לספר מה מעיק על לבו. בקול שבור ומריר החל קובי לספר ולגולל בפני הרב את כל המאורעות שחווה באחרונה, כשאינו מסתיר את ההחלטה הקשה שקיבל.

הרב מטה אליו את אוזנו ברוב קשב, כולו אמפתיה והשתתפות בצערו.

כשגמר את דבריו, אמר לו הרב תשובה חדה שאינה משתמעת לשתי פנים.

עליכם לקחת את הילדה אליכם ולגדלה באהבה גמורה, נשמה גדולה היא, וזהו תפקידכם שהוטל עליכם משמים.

קובי אינו יכול לכבוש את רוב צערו, זעקה מרה נשמעה בחדר.

איך... איך... נוכל להעניק לה אהבה? אין זו תינוקת רגילה שנקשרים אליה, סבל איום ונורא מצפה ממנה בעת גידולה, קולו נחנק כשפלט את המשפט הבא: איך אוכל להחזיק אותה בתוך חיקי ולהשתעשע עמה באהבה כתינוקת רגילה.... היתכן הדבר?! שאל, כולו נסער.

והרב, לב רחום ואוהב, עונה כנגדו: אני מבטיח לך, כי תאהב אותה, ולא זו בלבד, אלא היא תהיה עיקר חייך!!!

המילים הממו את קובי, הרב אומר לו עתה כי הבת תהיה הנחת שלהם בחיים?! איך יתכנו הדברים??

אוי ואבוי... עם הנחת הזו אשאר? דמעות רבות הציפו את עיניו, קולו נחנק והמילים יצאו מרוסקות מפיו: כבוד הרב אינני צעיר לימים, גילי נוסק ל-45 ואשתי אף היא קרובה לגילי, חושש אני כי לא יהיו לנו ילדים נוספים וכל החיים נצטרך להתמודד איתה, והרב אומר שהיא תהיה הנחת הגדולה של חיינו....היתכן???

והרב מעודד ומבטיח שלא כדרכו.

אם תיקחו אותה לביתכם, אני מבטיח לכם זאת כי בעוד שנה יולד לכם ילד נוסף.

פני קובי מביעות השתאות וכמעט חוסר אמון, הדברים נשמעים לו תלושים מהמציאות. הרב רואה את היסוסו, הוא מוציא מפיו הקדוש הבטחה: ואם תרצה, יהיה לך עוד ילד! אבל... אותה תאהב יותר!!!

וכפי שאמר הרב כן היה, מקץ שנה נולד לו ילד אחד ולאחר שנה נוספת חבקו בן נוסף.

לימים פגשו אחד מבני הקהילה מטייל בחברת שלושת ילדיו, התינוקות בעגלה, והילדה בעלת התסמונת בידיו. כשראהו אמר לו, רואה אתה את התינוקות שבעגלה? אלו נולדו מברכות רבכם. הוא הבטיח לי, כי אם אוהב את הילדה מאד יולדו לי שתי תינוקות. ואכן, למרות שיש לי שני ילדים בריאים ושלמים, אהבתי האמיתית נתונה לילדה הזאת, אמר כשכולו אושר.

בומרנג (מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א)

ג'ורג' בראון ישב ליד המכתבה. עיניו בוהות באויר במבט מזוגג שאינו רואה מאומה.

הוא היה מאובן. דמו - כך נדמה היה לו - חדל לזרום בעורקיו. לבו פעם ככל הנראה. הוא הרגיש תקתוקים משונים הולמים בבית חזהו, אי שם בכלוב הצלעות שלו. אבל לא היו אלו פעימות לב רגילות אלא רשרוש מונוטוני שמתנהל בכוח האינרציה.

המכתב היה מונח לפניו על השולחן. שני דפים בסך הכול. הדף הראשון היה דין וחשבון רגיל על מצב החברה ששאוּלי בחר משום מה להניח אותו לפני המכתב האישי שלו. הדין וחשבון הזה על התזרים הפיננסי של חברת בראון היה בדרך כלל כל עולמו. שאולי היה לא רק בן בכור מצטיין בכל דבר אלא גם שותפו הראשי בחברת עסקי הייבוא שלו.

אבל כעת עניין אותו הדף הראשון כקליפת השום. הדף השני זה שהיה מקופל ומוחבא בצניעות חשודה בין קפלי של הדו"ח החודשי.

הוא כבר קרא את השורות הספורות האלו שבע פעמים, אולי שמונה. הן פילחו את לבו כמדקרות חרב. "אבא היקר.

רציתי לבשר לך את הבשורה, כל כך חיכיתי לרגע הזה, אבל כשהוא הגיע איני מסוגל להוציא את המילים לא מהפה ואפילו לא מן העט.

אני מחכה כבר תשעה חודשים לומר לך 'נהייתי אבא', ואתה אבא היקר שלי הפכת לסבא. אבל כשזה קרה, קבלתי את האגרוף ישר בפרצוף, בצורה הכי כואבת.

היום בבוקר נולד לי בני הבכור, ואתה אבא'לה היקר והאהוב שלי הפכת לסבא. אבל לא, לא הפכת לסבא.

אני לא מתכוון לחזור על המשגה שלך אבא. אני לא אלך בדרכך. לא ארסק את חיי ואת חיי כל בני המשפחה שעוד יבואו בעתיד בעזרת ה'. נפש אחת אינה דוחה עשר נפשות אחרות.

כבר היום אתעניין ואשאל מה אני צריך לעשות. זה לא פשוט. אני קרוע מבפנים, אבל אינני מוכן שהילדים הבאים שלי יסבלו כמו שאני סבלתי.

מזל טוב(?)

בנך האוהב

שאולי"

מכתב כל כך קצר שהיה אמור לעשות אותו המאושר באדם. הוא היה צריך לטוס עכשיו לחנות המשקאות של "הפי דרינק" ולהביא לבית הכנסת 'תיקון' כזה שהעולם עוד לא ראה. הקלה בעיניכם? נחמיה (הנקרא בשפת המדינה ג'ורג') בראון נהיה סבא!

אבל במקום שהיום הזה יהיה היום המאושר בחייו - הוא הפך ליום האומלל בחייו. האם כל מה שעשה היה טעות גדולה? הוא טעה לכל אורך הדרך?

ג'ורג' בראון היה אז סוחר רהיטים צעיר בתחילת דרכו. הוא פיתח את חנות הרהיטים הצנועה וחסרת היומרות של אביו ר' דוד בראון ב'לואר איסט סייד' שבמנהטן שמכר שם בעיקר כסאות שולחנות למטבח אך מי שהתעקש יכול היה לקנות אצלו גם שולחן סלוני אובלי הדור וכסאות מרופדים ואפילו ספות רכות טובעניות.

ג'ורג' היה סוחר בעל מעוף וחזון. הוא חשב בגדול ואת החנות הקטנה של אביו הפך לאולם מכירות ענקי המשתרע על פני מאות מ"ר. החנות שקקה קונים כל שעות היום כאשר עשרות מוכרים אדיבים וחייכניים מציעים את עזרתם לכל דורש בכל רגע נתון.

גם במישור המשפחתי ידע ג'ורג' רק טובה וברכה. רעייתו קלרה (בלומה) היא אשת חיל אמיתית שמעודדת אותו תמיד, מאמינה בו ודוחפת אותו ללא הרף לעוד הצלחה ועוד אחת.

קלרה ילדה לו את בנו הבכור שאול, ואחריו שתי בנות שכל אחת מהן הייתה פרח של ילדה.

הבית היה מלא עליצות ושמחת חיים. שאול היה ילד שובב ופיקח דומה בחיצוניות לאביו ובתכונותיו לאמו. הוא היה חד עין, מהיר תפיסה, מעמיק חשיבה ועולמו הפנימי מלא וגדוש. יכול היה לקרוא ספר ואחר כך לשקוע בהרהורים שעה ארוכה על מה שהספר רוצה לומר. הוא הצטיין בכושר ניתוח מעמיק ואבחון אנליטי. אחיותיו ירשו מהוריהן את כל הטוב שבהם. הן היו שופעות צחוק, בדיחות וחידודי לשון. היה זה בית שמח שכולם קנאו בו.

ואז הגיע דייויד.

הוא היה הילד הרביעי במשפחה. הילד שמרגע לידתו ביתה של משפחת בראון השתנה ללא הכר. התרסק לרסיסים.

שאולי עוד זוכר את הטלפון מצלצל במטבח. הוא יושב עם בטי (ברכה) ופניני. הם אוכלים ארוחת ערב. אמא נעלמה בבוקר באופן חשוד מהבית. גם אבא לא חזר מהעבודה. אחר כך נכנסה הדודה ליזי ואמרה להם שאבא ואמא בבית חולים ובקרוב יהיו חדשות משמחות.

הם חיכו במתח ואז צלצל הטלפון. זה היה טלפון בצבע תכלת. עשוי פלסטיק קשיח ושואל אהב את החוגה המסתובבת שבצידה הפנימי של השפופרת הרחבה. הוא היה ילד בן 11. הבוגר שבין הילדים. הרים את השפופרת ושאל:

דדי?

הוא היה בטוח שזה אבא וציפה לשמוע את קולו המתרונון "מזל טוב!".

אבל במקום זה היה קרקור מרוסק באפרכסת. "שאולי, נולד לך אח קטן".

שאולי כבר התחיל לצרוח מזל טוב כאשר שמע את קולו המתייפח של אבא. שאול היה בהלם. ג'ורג' היה אדם קשוח שלא ידע לבכות. הוא רצה לחשוב שאביו מתרגש מאד, אבל ההבנה החריפה שלו לחשה לו על משהו כואב. הוא המתין.

ההמשך הגיע: "שאולי, נולד לך אח קטן, אבל הוא לא ילד רגיל. הוא ילד מיוחד. לא תוכלי לעשות איתו בדיחות כמו שאתם אוהבים".

קולו של ג'ורג' נקטע שוב וכשניסה לדבר נחנק בדמעות. הוא ניתק את השיחה.

שאולי ניסה להסביר לאחיותיו. בטי בת השמונה הבינה משהו ופניה התכרכמו. פניני בת החמש דחפה את אגודלה לפה והחלה למצוץ אותו כמו שעשתה תמיד כשהייתה עייפה.

ההמשך היה חלום בלהות.

לאחר מעמד ברית עצוב חזרו אמא והתינוק הביתה. הילדים ראו את דייויד והבינו הכל. לא היה צורך להסביר להם שום דבר. הפנים המעוותות דיברו בעד עצמם. זו לא הייתה תסמונת דאון אלא סוג של פגם גנטי נדיר שמעוות את הפנים ופוגע בכל מערכות הגוף, המוח גם נכלל בהגדרה מערכות גוף...

רבנים ויועצים סוציאליים נכנסו לתמונה. היו הרבה שיחות והסתודדויות בחדר השינה. אבא ואמא דיבר בקולות מהוסים. היו טלפונים לא מובנים ואחת התמונות שתיכנס לאוצר זיכרונותיו של הילד שאולי

בראון היא זאת שבה אבא אומר לטלפון בפנים קרות בנימה נחרצת וכעוסה גם יחד: כך החלטתי ואין על מה לדבר. דייויד לא ייצא מהבית!

*

דייויד הפך למרכז החיים של משפחת בראון. יותר נכון של ג'ורג' בראון. מנוע עיקש שיכול היה לגרור אחריו 100 קרונות רכבת הניע אותו יום אחר יום. שנה אחר שנה. דייויד היה כל עולמו של ג'ורג'. הוא היה אומר בסנטר נחוש. הבן שלי לא יזרק למוסד ויירקב שם עד שימות. דייויד שלי יפרח בבית ובזכות הטיפול המסור שלי ושל קלרה הוא יהיה ילד רגיל לגמרי!

שאוּלי ואחיותיו שילמו את המחיר. הם הוסטו הצידה מן הפוקוס המשפחתי. במרכז עולמם ועל ראש דאגתם ושמחתם של ג'ורג' וקלרה בראון עמד בן הזקונים שלהם, הילד המיוחד דייויד בראון. כל בדל חיוך שלו גרר צהלות אושר. חצי מילה הייתה עולם שלם בשבילם. מילה שלמה לא מרוסקת - התמצית המזוקקת של פסגת האושר!

"הוא אמר אבא" רקד ג'ורג' בשמחה עם דייויד בזרועותיו ונישק אותו ללא הרף. "הוא אמר אבא".

שאוּלי בטי ופניני מעולם לא זכרו את אבא ואמא כל כך שמחים ומתגאים בהם כשהם אמרו משפטים שלמים, אפילו משחקי מילים מתוחכמים שהיו תחביבם של ילדי משפחת בראון לא קצרו רבע מן התשואות שגרפו חיוכיו ורסק מילותיו של דייויד. הם היו קטנים מדי להבין את ההבדל אבל בוגרים למדי להיפגע עד עמקי נשמתם מחוסר הענין שהוריהם האוהבים החלו מקרינים בצעד זוחל אבל בטוח.

למראית עין הכל המשיך להתנהל כרגיל. שולחנות השבת היו יפים ומפוארים. ג'ורג' היה מארח למופת ואז היה גם אבא למופת. שאוּלי קיבל את תשומת הלב החסרה בעיקר בשבתות, כאשר האורחים מילאו בנוכחותם את הבית ועינים זרות בלשו אחר כל ניואנס של התנהגות חריגה.

כשהאורחים הסתלקו מיד חזר דייויד אל קדמת הבמה והפנט בנוכחותו את זוג הוריו למרבה דאבון הלב של אחיו ואחיותיו. שום דבר לא היה חשוב לידו. הכל התגמד.

חצי שנה לאחר בר המצווה המפוארת שלו הלך שאוּלי לשיבה קטנה. הוא בעצם לא הלך. הוא נסע. למרחקים. הוא היה בחור צעיר ורוב חבריו למדו בישיבות קטנות קרוב לבית ההורים, אבל שאוּלי חיפש את הישיבה המרוחקת ביותר ששכנה במרחק שש שעות נסיעה מבית ההורים. בטי ופניני למדו בבית יעקב בשכונת מגוריהם ולא יכלו לברוח כל כך רחוק, אבל במקום מרחק פיזי התרומם קיר חיץ נפשי בינן ובין הוריהן. ג'ורג' וקלרה היו בטוחים ומשוכנעים עד מעמקי לבם כי הם יצליחו לשנות את עתידו של בנם הפגוע. הם באמת הצליחו בכך מבחינה מסוימת. חוות דעת רפואיות של בכירי הרופאים קבעו כי דייויד הצליח להתפתח במאות אחוזים יותר משאר הילדים הלוקים באותו פגם גנטי.

אבל ההצלחה הכבירה של ההורים המאושרים הייתה על חשבונם של שלושת ילדיהם האחרים שהפכו להיות סרח העודף מבלי שימת לב וללא שום כוונה רעה. פניני הייתה ילדת סנדוויץ' אמיתית, על כל המשתמע מכך. כל מטלה נפלה על כתפיה. כל עול הבית היה עליה ואם לא די בכך, היא גם הייתה צריכה לטפל שעות ארוכות בדייויד כאשר ההורים לא היו בבית. גם בטי הממורמרת פרקה עליה את מטען תסכוליה מדי פעם, גם היא לא מתוך שום כוונת זדון אלא כי פניני הייתה ילדה רכה טובת לב ושק חבטות נוח.

*

עיניו של ג'ורג' בראון היו מצועפות. שאוּלי בנו מחמדו השתדל ומשתדל להיות בן טוב ככל האפשר. לאחר נישואיו הפך להיות שותף בעסקי הרהיטים שלו בראותו כיצד אביו אינו מצליח להתמודד לבדו ועוד מעט לא ישרוד בעולם העסקים ההופך להיות מזמן לזמן יותר תחרותי וקשה, ולמרות שמטבעו נתברך בכישרון אנליטי שהיה ממצב אותו בעמדה של אנליסט מן השורה הראשונה לא הילך בגדולות ובנפלאות והתייצב לימין אביו. תודות לתושייתו ומרצו הצליח להזניק קדימה את מחזור העסקים שקפא בשנים האחרונות ואף החל מתדרדר והולך.

לאחרונה הסתובב ופניו לא היו לו עוד. ג'ורג' הרגיש שמהו עובר על בנו. הוא ידע כי שמחה משפחתית ממשמשת לבוא ולא הבין מה פשר המבט המוטרד בעיניו של בנו מדי פעם כשהגיע מעירו המרוחקת כדי לגלגל עמו שיחה מסחרית. ניסה לדובב אותו ונתקל בחומה בצורה. שאוּלי סתם את פיו והשתדל להחביא את המבט העצוב שלו.

המכתב שנחת כרגע על המכתבה והגיע על ידי שליח מיוחד הכה אותו בתדהמה. עיגולים אדומים ושחורים החלו צפים מול עיניו. "עוד פעם זה חוזר על עצמו" לחש בשפתיים מלבינות. "עוד פעם!".

זיכרונותיו נשאו אותו אל ימי נערותו בבית אביו הר"ר דוד בראון ז"ל.

*

הר"ר דוד בראון היה מיקירי תושבי שכונת 'לואר איסט סייד' במנהטן. יהודי תלמיד חכם יודע ספר וקובע עיתים לתורה. את חנות המכולת ה"גרוערי" שלו הכירו היטב בשכונה, בעיקר כל מקרי הסעד הקשים שבשכונה ואלו היו רבים. לאחר שחילק ללא הרף מצרכים ללא תשלום פשט את הרגל ונאלץ לסגור את המכולת. בתום תקופת התאוששות קצרה פתח חנות רהיטים בעצת רבני השכונה שנחלצו לעזרתו, ובהכירם את לבו הרך כחמאה כיוונו אותו למסחר ברהיטים. הם ידעו כי שולחנות וכסאות, לא יוכל ר' דוד לחלק מכל הבא ליד...

ביתו של ר' דוד היה בית חסד, הכנסת אורחים היתה מיסודות הנהגת ביתו. אבל כשנולד לו בן פגוע ומעוות צורה, שנה וחצי לאחר הולדת בנו נחמיה, לא ידע את נפשו מרוב צער ויגון. הוא לא ידע כיצד להתמודד עם הבעיה ועשה כל שביכולתו להקל על ברוך, הילד הפגוע. הילד גדל ועם עליית הגיל החלו השתוללויות איומות בבית ושבירת כל כלי וכל רהיט אפשרי. הטיפול בו נעשה קשה יותר ויותר. ר' דוד ורעייתו שיינדל ראו בעיניים כלות כיצד כל ביתם הולך ונהרס כאשר תשומת הלב נודדת מן האחים והאחיות הנורמאליים אל האח החריג. 12 שנה עשו הכל כדי להעניק לו את מיטב היחס אבל בסופו של דבר הרימו ידיים. ברוך גדל ובעיותיו רק גדלו והחריפו.

ר' דוד בראון היה לא רק איש טוב ובעל חסד, אלא גם יהודי חכם ופרקטי. הוא יושב וחשב בינו לבין עצמו ובינו לבית רעייתו מה ניתן לעשות, וכאשר הגיע למסקנה כי ילד פגוע אחד הורס לו את חינוכם של ששה ילדים תקינים, החליט לעשות מעשה שעלה לו בדם לבו.

הוא בירר אודות מוסד לילדים פגועים אי שם בברוקלין ושלח את ברוך לשם.

באותו יום עמדו ר' דוד וברוך על מדרגות הבית. ר' דוד החזיק את המזוודה הגדולה והמיושנת וחיבק את כתפיו של ברוך. ברוך ניסה לחייך לעבר המצלמה של השכן קלמן ברודי שהנציח את רגע הפרידה במצלמה שהייתה אז מצרך נדיר למדי אבל במקום צחוק פרצה מגרוננו יבבה. הוא הבין שמרחיקים אותו מהבית.

"אני רוצה להישאר כאן" לחשו עיניו בתחינה אילמת.

ר' דוד הביט בו לרגע ואז סובב את ראשו הצידה. הוא החניק בכי ואז חזר וסובב את ראשו לעבר ברוך כשחיוך מלאכותי מרוח על פניו. "תיסע עם נחמיה ויהיה לך טוב" לחש לאוזנו של ברוך ותקע לידו סוכריית שוקולד משובחת. כוחותיו לא עמדו לו לנסוע עם ברוך ולהפקיד-להפקיר אותו בידי אנשים זרים. הוא הטיל את המשימה על כתפיו של נחמיה שהיה בסך הכל "בר מצווה בחור"ל" וליווה אותם לתחנת הרכבת התחתית ה"סאבוויי".

ברוך ישב מצונף בתוך עצמו לאורך כל הנסיעה ולא רצה להרים את ראשו לעבר פיו של נחמיה שידבר אליו דברי ניחומים ללא הרף. דונט וורי, אל תדאג, יהיה לך שם טוב. בררנו עליהם והם אנשים נפלאים.

ככל שהתקרבה הרכבת התחתית לעבר תחנת היעד גבר הרעד בגופו של ברוך והוא נעשה חיוור יותר ויותר. אם אי פעם פקפק נחמיה ברמת תבונתו של אחיו כעת ידע את האמת. ברוך היה פגוע בגופו ובכושר הביטוי שלו אבל מוחו תפקד ללא דופי. הוא הבין הכל, אולי עוד יותר מילד רגיל. ברגליים פקות נגרר אחרי נחמיה בדרך אל המוסד - מבנה אפרורי קודר ומאורך שהשרה רושם מוזנח קשות.

מנהל המוסד, יהודי חבוש כיפה קטנה וזקן סנטר מרובע לבן הושיט יד לחה לעבר נחמיה, אחז במזוודה האפורה והאיץ בהם למהר. "תגידי לו שלום יפה" דחק בנחמיה. "הוא מפסיד את ארוחת הצהרים. דווקא היום יש קציצות עוף טעימות ברוטב עגבניות".

נחמיה חיבק את כתפיו הרועדות של ברוך והלה סירב להתנתק ממנו. הוא אחז בו כבצבת.

"נו, נו" נזף בו המנהל, "קאם איהר". הוא ניסה לתפוס בידו הרוטטת של ברוך אבל זה משך את ידו בכל כוחו, ושוב כבש את פניו בחיקו של אחיו.

נחמיה ליטף את ראשו ממושכות וחש אובד עצות לחלוטין.

לפתע הרים ברוך את ראשו והביט בנחמיה בעינים מלאות דמעות. "דו נוט ליב מי" (אל תעזוב אותי).

נחמיה קפא.

ברוך דיבר!

אלו היו המילים הראשונות שהוציא מפיו אי פעם בימי חייו.

הוא עמד הלום רעם. ברוך יודע לדבר!

שמעת מה שהוא אמר? פנה בצרחה פראית אל המנהל. "אני חוזר איתו הביתה, הוא יודע לדבר!".

אל תבלבל את המוח! הדף אותו המנהל בגסות. תקציב הסעד שלו גדל על כל ראש והוא לא התכוון לטרף להישמט מפיו. ביד קשוחה החל גורר את ברוך במעלה המדרגות ונבלע בפתח המסדרון האפלולי.

נחמיה הביט בהם בעינים רטובות. האם אוזניו הטעו אותו או שהוא אכן שמע את הזעקה הנוראה מפיו של ברוך "אני רוצה הביתה".

הוא ייבב כל הדרך חזרה וחש רגשי אשמה נוראים. עשיתי עוול נוראי, לחש לעצמו, ברוך היה צריך לחזור איתי הביתה.

כשהגיע אל בית הוריו היה סר וזעף ולא רצה לענות לאף שאלה. את אביו סקר במבט כועס עד להשחית. "הפקרת את הבן שלך" לחש ללא קול.

אבא ואמא נסעו לבקר את ברוך מדי חודש.

אבל הם לא נסעו הרבה.

לאחר ששה חודשים הגיעה הידיעה הנוראה מהנהלת המוסד: ברוך נפטר מדלקת ריאות. סיבוך אופייני למחלתו.

לאחר השבעה היה זה נחמיה שנסע שוב את כל הדרך חזרה אל המוסד והביא משם את בגדיו של ברוך במזוודה האפורה הישנה. פניו העגומות אמרו את הכל לנוסעי הרכבת האחרים. הטרגדיה הנוראה חרצה קוים עגמומיים בפניו. "לעולם לא עוד" לחש לעצמו. "אני לא אעשה דבר כזה לאף אדם בעולם!"

עם אביו לא יכול היה לדבר תקופה ממושכת לאחר מכן. מבטו המאשים רדף את ר' דוד וחורר אותו בקטרוג אילים: הפקרת את ברוך ולכן הוא מת!

לעולם לא ישכח את הלילה הראשון לאחר קבורתו של ברוך. הוא לא יכול היה לשאת את האוירה הנוראה בבית. את המועקה בלבבות. הוא חש כעס נורא על כולם. בשקט חמק מן הבית, אל הרחוב הקפוא. והחל מתרחק בצעדים איטיים. הקרח עצר אותו לאחר כחמישים מטרים. הוא החליק ומעד על כל צעד וידע כי עוד כמה צעדים כאלו עם נעלי הספורט, הנעליים אותן מותר לנעול בימי האבל, הוא יחליק ועלול לשבור יד או רגל.

פתאום מצא את עצמו שטוח על הארץ. צלעותיו דואבות מן המכה המייסרת. לאטו התנער מפירוורי הקרח. ניסה לקום ולא הצליח.

עיניו מלאות הדמעות של ברוך עמדו מולו במלוא שקיפותן. "דו נוט ליב מי" לחשו שפתיו.

הוא התיישב על המדרכה הקפואה. ראשו כבוש בין ברכיו ובכה שעתיים רצופות. "סלח לי ברוך שלא לקחתי אותך הביתה, לא יכולתי" חזר ואמר שוב ושוב כמו הייתה זו תפילה עתיקה שיש לאומרה מאות פעמים. הוא הרגיש הקלה לאחר כל פעם שאמר את המילים.

ברוך עמד לידו, ברור וחי. "אל תבכה נחמיה, ככה נגזר ממרומים, ככה רצה ה' יתברך. עכשיו טוב לי, אני נמצא ליד כסא הכבוד ונהנה מזיו השכינה, אל תצטער בגללי".

הוא נמוג באוויר ודמותו התמוססה אט אט. פורחת ודואה אל השמים האינסופיים.

נחמיה התמוטט וגופו הקפוא השתרע על המדרכה הקפואה.

כשהתעורר מצא את עצמו בבית קודח מחום. "דלקת ריאות" קבעו הרופאים. "הילד הצטנן ברחוב הקר, תשמרו עליו".

אבא ואמא עשו הכל להחלימו. הוא קיבל את מיטב התרופות. המחלה ששלחה את אחיו לעולם האמת לא תשלח לשם עוד בן.

